

לאפוטרופוס הכללי, כדי שיטפל ברכושו. 25 צוואות אחרות, מתוך הרישום בפנקס הצוואות (10 בתל אביב ו-15 בחיפה), שנתבקשו לעיון הביקורת, לא אותרו ואינו ידוע, מה עלה בגורלן. בתשובתה של הנהלת בתי המשפט הוסבר, כי הליקויים, שעליהם הצביעה הביקורת, נבעו בעיקר ממחסור בכוח אדם או מאי התאמתו של כוח האדם הקיים לטיפול בצוואות.

על בית המשפט המחוזי לטפל, בין יתר תפקידיו, בצוואות, שהופקדו על ידי מצווים או שנמסרו לבית המשפט לאחר מותם. משנודע לבית המשפט על מות מצווה ולא הוגשה בקשה לצו קיום הצוואה, עליו להודיע על הצוואה לזכאים. פעולות אלה מתבצעות על ידי יחידה נפרדת של בית המשפט.

מממצאי הביקורת עולה, שמחשוב מערך הצוואות, שהופעל, בעקבות הביקורת הקודמת של מבקר המדינה, באוקטובר 1981, הוא לקוי.

בחיפה, לא טופל במשך שלוש שנים (אוקטובר 1981 – יולי 1984) בצוואות של נפטרים. בחיפה ובתל אביב לא אותרו צוואות. בתל אביב לא ניתנה במקרים רבים הודעה לזכאים על הימצאות צוואה, שעדיין לא הוגשה בקשה לקיומה. במקרים אחרים לא טופל באיתור כתובות של זכאים, גם כשמדובר היה במוסדות ידועים. טיפול בצוואות רבות החל באיחור רב – עד כדי ארבע שנים, מאז דווח לבית המשפט על מות המצווה.

מרבית הלקויים הועלו גם בביקורת קודמת, והעובדה, שהם עדיין לא תוקנו, משווה לכך ממד נוסף על חומרה.

בתי משפט לנוער

ריכוז ממצאים

סידורי ההפרדה של משפטי נוער מיתר המשפטים המתקיימים בבית המשפט, להוציא בית המשפט בתל אביב, אין בהם כדי למנוע מהקטין מגע בלתי רצוי עם מבוגרים מבאי בית המשפט.

במזכירות בתי המשפט לנוער בירושלים ובתל אביב נמצאו כתבי אישום, שהוגשו למעלה מחצי שנה מיום העבירה, וכן כתבי אישום, שהוגשו לאחר שחלפה למעלה משנה ממועד העבירה.

ספר היסוד בבית המשפט בירושלים אינו משקף במדויק את מספר כתבי האישום שהוגשו לבית המשפט ואת סדר הגשתם; לכתבי אישום הוקצו מספרים בספר היסוד, בלא שהוגשו בפועל למזכירות בית המשפט.

כתבי אישום נגד קטינים על עבירות תעבורה הוגשו על ידי התביעה המשטרתית לבית משפט לתעבורה במקום לבית משפט לנוער, וכתוצאה מכך הוטרדו הקטינים ובית המשפט ונגרמה השהייה בבירור העניין.

בית משפט לנוער הוא בית משפט שלום או בית משפט מחוזי, כאשר בדין יושב שופט נוער. לפי חוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול), התשל"א-1971 (להלן – חוק הנוער), הדיון בעבירה פלילית,

שהואשם בה קטין, לרבות בגיר שביום הגשת כתב האישום נגדו לא מלאו לו 18 שנה, הוא בבית משפט לנוער. משקבע בית המשפט לנוער, שהקטין עבר את העבירה, עליו להחליט על האמצעים העונשניים או הטיפוליים שיש לנקוט ומוסמך הוא גם לפטור את הקטין בלא צו. ייחודה של השפיטה בבית המשפט לנוער מבואר לדון קטין על עבירה פלילית הוא בכך, שהיא שמה את הדגש על השיקום והטיפול המונע של הקטין, ולא דווקא על ענישתו. כן מובאים בפני בית משפט שלום, שהוא בית משפט לנוער, קטינים הזקוקים לטיפול ולהשגחה, כגון קטינים שלא נמצא אחראי להם, או שהאחראי להם אינו מסוגל לטפל בהם, או ששלומם הגופני או הנפשי נפגע או עלול להיפגע מכל סיבה שהיא: בית המשפט דן בעניינם מכוח סמכותו לפי חוק הנוער (טיפול והשגחה), התש"ך-1960, ומצווה על אמצעי הטיפול המתאימים להם.

בחדשים יולי - ספטמבר 1986, לסירוגין, בדק משרד מבקר המדינה את סדרי הטיפול בכתבי אישום נגד קטינים בבתי המשפט לנוער בשנים 1983 - 1985. הבדיקה נערכה בהנהלת בתי המשפט ובמזכירות בתי משפט השלום לנוער בתל אביב ובירושלים. ביקורת קודמת בנושא נערכה בשנת 1983 (ראה דו"ח שנתי 34, עמ' 345)⁽¹⁾.

1. להלן נתונים על מספר התיקים (אינו כולל תיקי מעצרים) שהוגשו ונתבררו בשנים 1983 - 1985 בכל בתי המשפט לנוער בארץ, כפי שריכוזה הנהלת בתי המשפט על פי דו"חות של מזכירות בתי המשפט:

השנה	הוגשו	נתבררו	נשארו בסוף השנה (לרבות תיקים משנים קודמות)
1983	6,061	6,409	2,327
1984	6,719	6,809	2,183
1985	6,960	7,150	1,986

מן הנתונים עולה, כי במהלך השנים 1983 - 1985 מספר התיקים שנתבררו עלה על מספר התיקים שהוגשו, ולכן חלה ירידה במספר התיקים התלויים ועומדים לסוף שנת 1985 לעומת שנת 1983. הפיגור בטיפול בתיקים צומצם איפוא במידת מה, אך עדיין לא במידה מספקת.

יש להעיר, כי בחישוב חשבוני של הנתונים שהובאו בטבלה, מספר התיקים שנשארו תלויים ועומדים בסוף השנה הקודמת - 1983, בתוספת מספר התיקים שהוגשו במהלך השנה השוטפת - 1984, אינו שווה למספר התיקים שנתבררו בשנה השוטפת בתוספת מספר התיקים שנשארו תלויים ועומדים בסוף אותה שנה. לסוף שנת 1984, קיים הפרש של 54 תיקים (במקום 2,237 תיקים האמורים להישאר בסוף שנת 1984 צוינו רק 2,183 תיקים) ובמספר התיקים, שנשארו תלויים ועומדים לסוף שנת 1985, הגיע הפרש המצטבר ל-61 תיקים (במקום 2,047 תיקים צוינו רק 1,986).

על הנהלת בתי המשפט, בתיאום עם מזכירות בתי המשפט לנוער, לברר ממה נובע ההפרש האמור במספר התיקים התלויים ועומדים ולעדכן את הנתונים בהתאם.

החוק קבע הוראות מיוחדות לסדרי הדין בבית המשפט לנוער: בית המשפט לנוער יקיים, ככל האפשר, את דיוניו במקום שאין מתנהלים בו משפטים אחרים, או באותו מקום, אך לא באותו זמן; ככל האפשר, לא יובאו נאשמים קטינים יחד עם נאשמים שאינם קטינים לבית המשפט או ממנו ולא יוחזקו בו יחד; בית המשפט לנוער ידון בדלתיים סגורות, ולבד מאותם בני אדם, שקיבלו רשות מיוחדת להיות נוכחים בדיון, אסורה הכניסה לאולם הדיונים. מטרתם של סייגים אלה למנוע ככל שניתן מגע כלשהו בין קטין המובא לביהמ"ש לבין יתר האוכלוסיה המגיעה לבית המשפט, ובעיקר עבריינים מבוגרים.

(1) על טיפול בתי משפט לנוער בענייני קטינים נוקקים ראה דו"ח שנתי 36, עמ' 650.

בביקורת הקודמת הוצבע על כך, שרק בתל אביב קיים בית משפט נפרד לנוער, ואילו ביתר הערים מובאים קטינים בפני שופט נוער בבית משפט שלום, ולא תמיד היו קיימים סידורי הפרדה נאותים בין משפטי נוער לבין יתר המשפטים. בבית המשפט בבאר שבע נשמעו משפטי הנוער באולם בית המשפט לתעבורה בסמוך ליחידות ההוצל"פ והגזברות של בית המשפט ולמשרדי פרקליטות המחוז. בבית המשפט בירושלים, הכניסה משותפת עם בית המשפט העליון, ומזכירות בית המשפט לנוער שוכנת בחדר המזכירות האזרחית הסמוכה למזכירות הפלילית; כאשר קטינים מובאים לבית המשפט, הם עוברים את היחידות האמורות ונפגשים עם אלו הפונים לאותן היחידות.

הביקורת הנוכחית העלתה, כי לא חל שינוי בתנאי הדיור הקיימים בבית המשפט בירושלים. בבאר שבע הועבר בית משפט השלום למשכן חדש, שבו קיימים כניסה ואולם דיונים נפרדים לקטינים, אך אינה קיימת מזכירות נפרדת; מזכיר בית המשפט המטפל בענייני נוער, עוסק גם בעניינים מינהליים אחרים, כך שקטינים, הנזקקים לשירותי מזכירות, נתקלים במבוגרים שמקרב באי בית המשפט.

הנהלת בתי המשפט בתשובתה מדצמבר 1986 למשרד מבקר המדינה הסבירה, כי הפרדה גמורה של משפטי נוער מבחינה פיסית ומינהלית כאחד אינה בת ביצוע מחוסר כוח אדם ומחמת מגבלות דיור.

בנסיבות אלה ראוי, לדעת הביקורת, לשקול את האפשרות לקיים את השפיטה בענייני נוער רק במועדים, שאין מתקיימים בהם משפטים אחרים, כגון יום ו', שעל פי רוב אין מתקיימים בו דיונים. על ידי כך תושג ההפרדה הרצויה של משפטי נוער מיתר המשפטים, בהתאם למשתמע מן החוק.

סדרן הטיפול בכתבי אישום

1. על-פי החוק, אין להעמיד קטין לדין בשל עבירה, אם מאז עברה שנה, אלא בהסכמת היועץ המשפטי לממשלה. הכוונה בהוראה זו היא, שהענישה או הוכיח יהיה בסמוך ככל האפשר אל מועד העבירה, כדי שתוגשם המטרה השיקומית בטיפול בנוער עבריין.

— בבדיקה מסוגרת הועלו ארבעה מקרים, שכתבי אישום נגד קטינים הוגשו לבית המשפט לנוער, לאחר שחלפה למעלה משנה מיום העבירה. בשניים מהם לא נתבקשה ולא נתקבלה הסכמת היועץ המשפטי להגשת כתב האישום. משעמדה התביעה על האיחור בהגשה, היא חזרה בה מכתב האישום.

— הביקורת הצביעה גם על 25 תיקים, בהם אמנם הוגשו כתבי אישום במועד, אך לאחר שחלפו יותר משישה חודשים ועד לשנה מיום העבירה. לחלק ממקרים אלה נתנה המשטרה, בתשובתה למשרד מבקר המדינה מדצמבר 1986, הסברים בדבר הזמן הניכר שנדרש להגשת כתבי האישום גם מסיבות שאינן בשליטתה. לעיכוב ביתר המקרים לא ניתנו הסברים; בשניים מהם הודתה המשטרה, שניתן היה לזרו את הטיפול.

לדעת הביקורת, על משטרת ישראל לעשות כל הניתן כדי לזרו את ההליכים עד להגשת כתב האישום נגד קטינים. יש להקפיד על הגשת כתבי האישום בתוך המועד הקבוע בחוק, ואם הוחמץ מועד זה, על התביעה לבקש – עוד בטרם יוגש כתב האישום – את הסכמת היועץ המשפטי להגשתו לאחר שנה ממועד העבירה, כדי למנוע טרדה מבית המשפט ומהנאשמים.

2. כתב אישום, המוגש למזכירות בית המשפט, מוטבע בחותמת, המציינת את תאריך הגשתו, וממוספר במספר שוטף של התיק שנפתח בקשר אליו. פרטיו של כתב האישום נרשמים בספר היסוד (ספר מעקב אחר התיקים שהוגשו והטיפול בהם).

מזכירות בית המשפט בתל אביב קובעת את מועד הישיבה הראשונה, שנועדה להקראת כתב האישום בפני הנאשם ולקבלת תגובתו לאישום. המשטרה היא זו המטפלת במשלוח ההזמנות לדין למועד ההקראה. בבית המשפט בירושלים התביעה המשטרתית היא זו שמספרת את כתבי האישום במספר שוטף של התיק שנפתח, וקובעת את מועד ההקראה, בהתאם ללוח הזמנים של בית המשפט, המובא מבעוד מועד לידיעתה. התביעה המשטרתית מגישה את כתבי האישום למזכירות בית המשפט, כשהם כבר ממוספרים וקבועים להקראה, ומטפלת במשלוח הזמנות לדין לאותו מועד.

בשלב הגשת כתבי האישום מתמזה איפוא תפקידה של מזכירות בית המשפט בירושלים בהטבעת חותמת תאריך ההגשה על כתב האישום וברישום פרטיו בספר היסוד.

— בביקורת, שנערכה במזכירות בית המשפט בירושלים, נמצא, כי בשנים 1984 ו-1985, הוקצו, לפי בקשת התביעה המשטרית, בספר היסוד מספרים לארבעה כתבי אישום, שהיה בכוונתה להגישם לבית המשפט, אך בפועל לא הוגשו. בשנת 1986 הוקצו בספר היסוד מראש מספרים לשלושה עשר כתבי אישום, אך עד מועד הביקורת – אוגוסט 1986 – לא נתקבלו במזכירות בית המשפט.

— רבים מבין התיקים, שמוספרו על ידי התביעה המשטרית לפני הגשתם, הוגשו למזכירות בית המשפט בירושלים באיחור. לעתים היה פער של חודשים אחדים, כך שתאריך ההגשה בפועל לא תאם את המועד, שבו הוגשו כתבי אישום אחרים, שמספרם השוטף בא לפני או אחרי אותם כתבי אישום. לדוגמא:

תיק מס' 301/85 הוגש ביום 18.6.85. התיק שקדם לו – 300/85 – הוגש רק שבעה ימים לאחר מכן, ב-25.6.85, התיק העוקב 302/85 הוגש רק ב-2.9.85.

לדעת הביקורת, אין לקבוע מספר שוטף לכתב אישום, כל עוד לא הוגש למזכירות ביהמ"ש. עצם קביעת מספר לכתב האישום כמוה כאישור לכך, שכתב האישום אכן נתקבל במזכירות ביהמ"ש. ממצאי הביקורת מצביעים על כך, שעקב מספורם ורישומם של כתבי אישום בספר היסוד במזכירות בית המשפט בירושלים, בטרם הוגשו, אין התאמה בין הסדר המספרי של התיקים הרשומים בספר היסוד לבין סדר הגשתם בפועל. כתוצאה מכך נפגעת האמינות של ספר היסוד כמכשיר, הנועד לשקף באופן עדכני את מערך התיקים במזכירות.

הנהלת בתי המשפט הודיעה בתשובתה למשרד מבקר המדינה, כי בעקבות הביקורת ניתנה הוראה למזכיר בית המשפט למספר את כתבי האישום בעצמו ורק לאחר הגשתם לבית המשפט.

הואיל והמשטרה היא צד לדיון המשפטי המתנהל בבית המשפט לנוער, נראה לביקורת, שאין זה רצוי, שתהא לה מעורבות יתר גם בטיפול בהיבטים המינהליים הכרוכים בדיון זה כגון קביעת מועד הדיון, כפי שהדבר נעשה בבית המשפט בירושלים.

משטרת ישראל הודיעה בתשובתה, כי עמדת משרד מבקר המדינה בכל הקשור להליכי הטיפול במזכירות בית המשפט בירושלים מקובלת עליה. ראש לשכת התביעות יבדוק את הנושא עם נשיא בית משפט השלום בירושלים.

הדיון בעבירות תעבורה של קטינים

קטינים מובאים לדיון על עבירות תעבורה בפני בית משפט לנוער. להלן נתונים על מספר התיקים על עבירות אלה מכלל התיקים שהוגשו בכל בתי המשפט לנוער בארץ בשנים 1983 – 1985:

תיקים על עבירות תעבורה		כלל התיקים שהוגשו	השנה
במספרים	כאחוזים		
564	9.8 %	5,710	1983
974	15.6 %	6,239	1984
980	14.7 %	6,624	1985

מן הנתונים עולה, כי בשנים 1984 ו-1985 חלה עלייה במספר התיקים על עבירות תעבורה של קטינים לעומת שנת 1983, ושיעורם מכלל התיקים שהוגשו נגד קטינים נע בין 14.7% ב-1985 לבין 15.6% ב-1984.

שופטי נוער סוברים, שברוב כתבי האישום על עבירות תעבורה של קטינים אינן מתעוררות בעיות טיפוליות, המצריכות התייחסות של שופטים המומחים לענייני נוער; ניתן לדון בהן במסגרת

המקובלת של בתי המשפט לתעבורה. מכאן שהגשת כתבי אישום לבית משפט לנוער על עבירות תעבורה טכניות של קטינים גורמת עיכוב בדיון בעניינם של קטינים אחרים, הזקוקים לטיפול דחוף של שופט נוער. בהתחשב בכך, הועלתה מטעם שופטי נוער הצעה להעביר את הדיון בעבירות התעבורה הטכניות של קטינים, מבית משפט לנוער לבית משפט לתעבורה. לשם כך הוכנה במשרד המשפטים טיוטה של תזכיר חוק, המוציאה מתחולתו של חוק הנוער סוגים של עבירות תעבורה, ושיפוט קטינים בעטיין יתקיים בבית המשפט לתעבורה. ביולי 1986 הועברה הטיטה למשרד העבודה והרווחה – האחראי לביצוע חוק הנוער – לעריכת נוסח סופי לתזכיר חוק. עד פברואר 1987 לא נסתיים הטיפול בהכנת תזכיר חוק זה.

— כתבי אישום רבים נגד קטינים, שנדונו בבתי המשפט לנוער, הוגשו תחילה לבית משפט שלום לתעבורה. רק ביום הדיון, משהתברר כי הנאשם קטין, החליט בית המשפט לתעבורה להעביר את הדיון בכתב האישום לבית משפט לנוער. כתוצאה מזה שכתבי אישום נגד קטינים במשפטי תעבורה הוגשו בהיסח הדעת לבית המשפט לתעבורה במקום לבית משפט לנוער, נגרמה טרדה לקטינים ולבית המשפט וחלה השהייה בבידור העניין נשוא כתב האישום.

כתשובתה למשרד מבקר המדינה הודיעה משרת ישראל, כי קיימות הנחיות, שעל איש משטרה, הרושם דו"ח תעבורה מסוג "הזמנה לדיון" לקטין, להדגיש בדו"ח, את המלה "קטין", כדי שכתב האישום נגדו יוגש מלכתחילה לבית משפט לנוער. ברם, ממצאי הביקורת מצביעים על אי הקפדה על מילוי אחרי ההנחיות האמורות.

ייחודם של בתי המשפט לנוער הוא במטרת השיקום שביסוד חוק הנוער אשר מכוחו הם פועלים. כדי לסייע בהגשמת מטרה זו הדגיש המחוקק את הצורך בהפרדת משפטי נוער מיתר המשפטים ובזירוז הליכי העמדתם לדיון של קטינים.

ממצאי הביקורת מצביעים על כך, שבתנאים הקיימים בכתבי המשפט אינו מתממש בידודם של קטינים מכל מגע עם מבוגרים, באי בית המשפט. זאת ועוד, במקרים רבים חלו השהיות של חצי שנה ויותר בהגשת כתבי אישום נגד קטינים. על ליקויים בנושאים מהותיים אלה הוער כבר בביקורת הקודמת משנת 1983.

אשר להיבט המינהלי של שיפוט נוער, עמדה הביקורת על ליקויים בסדרי ההגשה של כתבי אישום לבית המשפט לנוער בירושלים ורישומם. יש לבחון מחירי הסדרים אלה.

לדעת הביקורת, מן הראוי שהנהלת בתי המשפט ומשרת ישראל, בתיאום עם יתר הגורמים הקשורים בהעמדתם של קטינים לדיון, יפעלו לתיקון הליקויים שהועלו לשם השגת המטרה הייחודית של שיפוט נוער.

סדרי שמירה, ביטחון ובטיחות ביחידות המשרד

ריכוז ממצאים

הביקורת התייחסה להסדרים הקיימים ביחידות משרד המשפטים ובבתי המשפט, לשמירתם ולהגנתם של הציוד ורכוש ייחודי שאין לו תחליף, כגון פנקסי המקרקעין, מוצגים משפטיים ומסמכים.

המלצות מחלקת הביטחון בדבר בטיחות המבנים לא בוצעו בחלק מהיחידות: דלתות הכניסה של אותן יחידות אינן מוגנות היטב בפני פריצות. באחת מלשכות רשם המקרקעין,

שבה נמצאים פנקסי המקרקעין וכן מערכת מסופים למחשב, הדלתות הראשיות ניתנות בקלות לפריצה.

בשבע יחידות אינו מותקן מכשיר אזעקה (מופעל אוטומטית) נגד פריצות.

בכל היחידות שבמחוז חיפה ובשלוש יחידות במחוזות המרכז והדרום שנבדקו לא הותקנו מערכות אוטומטיות לגילוי עשן.

למעלה ממחצית השומרים (40) אין בידם רשיון העסקה, כדרוש לפי חוק חוקרים פרטיים ושירותי שמירה; 13 מהשומרים המועסקים היו בגיל 55 – 70 שנה, בניגוד למוסכם בחוזה עם חברת השמירה; גם לא נמצאה אסמכתא אם כל השומרים אומנם עברו מטווה פעם בחצי שנה בתקופת שירותם, כנדרש.

בארבעה בתי משפט הנמצאים במבנים מבודדים אין תאורה היקפית.

ברוב היחידות שנבדקו לא הייתה פנייה למפקח הראשי לכבאות לשם קבלת חוות דעת על סדרי מניעת דליקות, ובמספר יחידות לא נמצאו רישומים, אם אמנם נקבע אחראי ליחידת כיבוי אש ואם הודרך צוות לכך.

1. ביחידות של משרד המשפטים ושל בתי המשפט נמצא רכוש ייחודי שאין לו תחליף בעל חשיבות רבה ולעתים בעל ערך רב, כגון: פנקסי מקרקעין, מוצגים משפטיים, ומחשבים על ציודם. כן מאוחסנים בחלק מהיחידות מעוקלים שונים, שהוצאו על ידי ההוצאה לפועל מבתי חייבים, או ציוד שנאסף בפשיטות רגל ומעזובנות.

לשם מניעת שריפות, פריצות, גניבות ופגיעות במתקני היחידות הנ"ל, קבעו הנהלות משרד המשפטים ומערכת בתי המשפט, באמצעות מחלקת הביטחון של המשרד ובשיתוף עם משטרת ישראל, את סדרי הביטחון והבטיחות ביחידות המשרד ובבתי המשפט.

2. בחודשים אוגוסט – נובמבר 1986 ערך משרד מבקר המדינה, לסירוגין, ביקורת על סדרי השמירה, הביטחון והבטיחות הקיימים, בחלק מיחידות משרד המשפטים ובמערכת בתי המשפט: נבדקו יחידות האפוטרופוס הכללי בירושלים, תל אביב וחיפה; לשכות רישום המקרקעין תל אביב, באר שבע, נתניה, חיפה, נצרת, פתח תקוה ורחובות; בתי המשפט המחוזי והשלום בחיפה, ובתי משפט השלום: כעכו, כחדרה, בנתניה, בכפר סבא, ברחובות, באשדוד, באשקלון, ובקרית גת.

שמירה

בהחלטת הממשלה מ-26.1.75 נקבע, שכל הנהלה של משרד ממשלתי ומוסד ממלכתי אחראית לביצוע אבטחת המתקנים בהתאם להנחיות מקצועיות, שניתנו לה על ידי משטרת ישראל ושב"כ. מחלקת הביטחון במשרד המשפטים אחראית לסדרי השמירה, הביטחון והבטיחות של המשרד ושל בתי המשפט.

סעיף 18(ב) לחוק חוקרים פרטיים ושירותי שמירה, התשל"ב-1972 (להלן – החוק) קובע, שלא יעסוק אדם כשומר בסוגי שמירה שקבע שר המשפטים באישור ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת, אלא אם יש בידו רשיון לכך מאת ועדת הרישוי שמונתה על פי החוק. בצו שירותי שמירה (סוגי שמירה הטעונים רשיון), התשל"ב-1972 קבע שר המשפטים, שמוסד או משרד של המדינה הוא אחד מאלה, שהעיסוק בשמירה עליהם טעון רשיון.

לצורך ביצוע השמירה התקשרה הנהלת משרד המשפטים עם חברת אבטחה ושמירה, וביוני 1985 נחתם חוזה בין הצדדים. בהתאם לחוזה לא יעלה גיל השומר על 50 שנה; הוא יהיה מאומן ומתורגל

בשימוש באקדח, ברובה ובתת מקלע, בזיהוי חומרי חבלה, ובעזרה ראשונה; ובהתאם להוראות המשטרה, עליו לעבור בתקופת שירותו לפחות מטווח אחד לחצי שנה.

— לפי הנתונים שנתקבלו מהיחידה לרישוי חוקרים ושירותי שמירה שבמשרד, למעלה ממחצית השומרים (40) אין בידם רישיון העסקה.

בתשובת הנהלת משרד המשפטים מ-28.12.86 נאמר, כי עפ"י החוזה חידוש רישיונות השמירה מוטל על חברת השמירה ולא על מחלקת הביטחון של המשרד. עם זאת, תדאג המחלקה לוודא שבידי השומרים יהיו, קודם להעסקתם, רישיונות תקפים.

— עוד העלתה הביקורת, שמבין 73 שומרים שהועסקו 13 היו בגיל 55 - 70 שנה, בניגוד למוסכם בחוזה עם חברת השמירה. גם לא נמצאה אסמכתא אם כל השומרים אמנם עברו מטווח פעם בחצי שנה בתקופת שירותם, כנדרש.

הנהלת המשרד הודיעה, שמיגבלות תקציביות אינן מאפשרות לקבל שומרים צעירים שיענו על מירב המטלות. אולם יש מקומות שניתן להציב בהם שומר מבוגר, שעובד שנים רבות ומכיר את המערכת.

לדעת הביקורת, מיגבלות תקציביות אין בהן הצדקה להעסקת שומרים, שמפאת גילם לא יענו על דרישות הביטחון; מה גם שבעד העסקת שומרים אלה שילם המשרד את התמורה המלאה שנקבעה בחוזה.

בטיחות

1. בשלוש השנים האחרונות אירעו במיתקני משרד המשפטים ובבתי המשפט למעלה מ-15 פריצות; חובל ונגנב בהן רכוש רב שעוקל על ידי יחידות הוצאה לפועל, וציוד השייך למשרדים. מאחד מבתי המשפט נגנבו גם מוצגים משפטיים וביניהם סמים.

— בחלק מהיחידות לא בוצעו המלצות מחלקת הביטחון בדבר בטיחות המבנים: לא הותקנו סורגים או רשתות על החלונות ולא נקבעו דלתות מוגנות היטב. נמצאו יחידות שדלתות הכניסה אליהן אינן מוגנות די בפני פריצות. באחת מלשכות רשם המקרקעין, שבה פנקס מקרקעין ומערכת מסופים למחשב, הדלתות הראשיות אינן בטוחות וניתנות בקלות לפריצה.

— בשבע יחידות מאלו שנבדקו אינו מותקן מכשיר אזעקה (מופעל אוטומטית) נגד פריצות כפי שקבעה מחלקת הביטחון.

2. מאחר שלא בכל היחידות והמתקנים קיימת שמירה לאחר שעות העבודה, נודעת חשיבות רבה להתקנת תאורה היקפית סביב המבנה, וכיחוד במבנה מבודד ומרוחק, כפי שהמליצה מחלקת הביטחון. הדבר עשוי להרתיע אלמנטים עויינים ופילילים כאחד.

— הביקורת העלתה, שבארבעה בתי משפט הנמצאים במבנים מבודדים אין תאורה היקפית.

כינוי אש

1. חלק מיחידות המשרד המחזיקות כאמור ברכוש ייחודי בעל חשיבות רבה נמצאות בבתי רבי קומות, שבהם אוכלוסיית המבקרים רבה. באמצע שנת 1984 נשרף כליל בית משפט השלום ברמת גן, ובארכיב האפוסטרופוס הכללי בירושלים פרצה שריפה שכללה 30 תיקים וניזוקו בה עוד כ-800 תיקים של חסויים ושל הקדשות לצרכי צדקה.

על הנזק שבדליקות ועל הצורך בטיפול יעיל למניעתן עמד כבר מבקר המדינה פעמים מספר בעבר⁽¹⁾ במשרדי ממשלה ובמפעלי מדינה אפשר לצפות לכיצוד קפדני ושיטתי של הפעולות הדרושות לשמירת הנפש והרכוש בפני אש, במסגרת של הוראות נוהל פנימיות. בכל מקרה שמשרדי ממשלה

(1) ראה לאחרונה דו"ח שנתי 36, עמ' 205, 358 ו-969.

פונים למפקח הכבאות הראשי במשרד הפנים בבקשת סיוע באשר לפעולות הדרושות הוא מדריך אותם, ואם הוא מתבקש – אף ממציא חוות דעת על סדרי מניעת דליקות.

— הביקורת העלתה, שכרוב היחידות שנבדקו לא נמצאו מסמכים המעידים על פנייה למפקח הכבאות באיזור לשם קבלת חוות דעת על סדרי מניעת דליקות. בכמה יחידות לא נמצאו רישומים אם אמנם נקבע אחראי ליחידת כיבוי אש, ואם הדרך צוות לכך.

הנהלת המשרד הודיעה, שהיא מסכימה עם המלצת הביקורת, שלפיה יש לקבל את עצתו של המפקח הראשי לכבאות בכל הנוגע לסדרי מניעת דלקות, ותפעל בנדון. כן הודיעה, שמחלקת הביטחון תעדכן מעת לעת את הוראות הנהלה הפנימיות בנושא זה.

2. מערכת אוטומטית לגילוי עשן מתריעה בעוד מועד על התפרצות האש, ולכן נודעת חשיבות רבה להתקנת מערכת כזאת בכל מתקן רגיש, שאינו מאוּש 24 שעות ביממה.

— הביקורת העלתה, שבכל היחידות שבמחוז חיפה ובשלוש יחידות במחוזות המרכז והדרום, שבהן נערכה ביקורת, לא הותקנו מערכות אוטומטיות לגילוי עשן. כפי שהמליצה מחלקת הביטחון.

הנהלת המשרד הודיעה, שהיא מסכימה עם דעת הביקורת בצורך להתקין מערכות אוטומטיות לגילוי עשן, ותפעל תוך התחשבות בהגבלות הכספיות הקיימות.

הרכוש והמסמכים הייחודיים המצויים בחלק מיחידות משרד המשפטים ובבתי המשפט מחייבים הנהגת סדרי מיגון נאותים למניעת שריפות, פריצות וגניבות.

הנהלת משרד המשפטים מודעת אמנם לצורך בהסדרים אלה, אולם מממצאי הביקורת עולה, שלא הוקפד די הצורך על קיום שמירה, התקנת מתקני כטיחות וביטחון בחלק מהיחידות שנבדקו.

משק ושירותים בבתי המשפט

ריכוז ממצאים

הביקורת בהנהלת בתי המשפט התייחסה לעבודות ניקיון על ידי קבלנים וכן להתחשבות עם "בזק" החברה הישראלית לתקשורת.

ועדת המכרזים של הנהלת בתי המשפט דחתה הצעתו הזולה ביותר של קבלן א' לעבודות ניקיון, בנימוק, שדרש בעבודות אחרות שביצע באותו זמן תוספת למחיר שעליו סוכם בחוזה עמו ואיים בהפסקת העבודות; למרות זאת, לאחר ארבעה חודשים, נמסרו לאותו קבלן עבודות ניקיון ואחזקה בהיכל המשפט בתל אביב.

הנהלת בתי המשפט ויתרה לקבלן ב' על קבלת ערבות כנדרש על פי תנאי המכרז והסתפקה בכספים שייגעו לקבלן תמורת ביצוע עבודות הניקיון.

חוזים עם שלושה קבלנים לעבודות ניקיון הוארכו בשנה, חרף תלונות רבות נגדם על רמת ניקיון ירודה.

אף שנתקבלו תלונות רבות על רמת ניקיון ירודה, נוכח מהחשבוניות ששולמו לשני הקבלנים א' וב' סכומים מזעריים.

עוד באוקטובר 1984 פנה מנהל בתי המשפט למנהל מחלקת בנא"ם בבקשה, שיש להפיק לקחים בנושא רמת הניקיון, אולם לא נמצא שטופל בכך.

בידי הנהלת בתי המשפט לא נמצאה רשימה מלאה ומעודכנת של כל קווי הטלפון המותקנים ביחידותיה השונות ובבתי השופטים הזכאים לכך.

ברשימות קווי הטלפון שהוכנו על ידי "בזק" ושולמו על ידי הנהלת בתי המשפט וכללו, לסרוגין, גם קווים של יחידות שאינן שייכות להנהלת בתי המשפט ואפילו קווים פרטיים.

קווים שהותקנו בבתי משפט או בדירות של שופטים וכללו ברשימות של "בזק" לפיהן חוייבה הנהלת משרד המשפטים.

הנהלת בתי המשפט לא קיבלה זיכוי עבור אותם קווים שאינם שייכים לה, ולא נשלחו תזכורות ל"בזק" בעניין זה, אלא בעקבות הביקורת.

מרבית החשבונות שנבדקו שולמו בפיגור ולכן חוייבה הנהלת בתי המשפט ברבית פיגורים.

הביקורת, שנערכה בהנהלת בתי המשפט בחודשים יוני – אוגוסט 1986 התייחסה לשני נושאים: דרכי מסירת עבודות ניקיון ופיקוח על רמת העבודה; וסדרי ההתחשבות עם "בזק" בגין שירותי הטלפון.

ביקורת קודמת נערכה בשנת 1980 והתייחסה למשרד המשפטים, כולל מערכת בתי המשפט (ראה דו"ח שנתי 30, עמ' 377); ביקורת חוזרת, שנערכה בשנת 1985, התייחסה להנהלת משרד המשפטים בלבד (דו"ח שנתי 36, עמ' 621).

קבלנים לעבודות ניקיון

עבודות הניקיון בבתי משפט ובמשרדים של הנהלת בתי המשפט נמסרות בדרך של מכרז. בחירת הקבלנים נעשית לאחר דיונים בוועדת הרכישות, הפועלת גם כוועדת מכרזים (להלן – הוועדה). המזכיר הראשי של בית משפט או נציג המחלקה לבנייה ומשק (בנא"ם) אחראי מטעם הנהלת בתי המשפט למעקב אחר ביצוע ההתחייבויות החוזיות. החשבונות של הקבלן מועברות להנה"ח (להלן – מינהל הכספים) לאחר אישורו על ידי האחראי.

קבלן א': לקבלן א' נמסר ביצוע עבודות הניקיון ב-10 מבנים של בתי משפט ויחידות אחרות של הנהלת בתי המשפט באיזור המרכז, על פי החלטת ועדת המכרזים ממאוס 1983. הסכום באותה עת נקבע לכ-2,000 ש"ח לשנה (\$52,000 בקירוב).

— הצעתו של קבלן א' בקשר למסירת עבודות ניקיון בבית הדין האזורי לעבודה בתל אביב היתה הזולה ביותר, אולם היא נדחתה באפריל 1983 על ידי ועדת המכרזים בנימוק, שהקבלן פנה להנהלת בתי המשפט בדרישה לתוספת על המחיר הנקוב כחווה קיים עמו מינואר 1983, וזאת בנוסף על התוספת המגיעה לפי אותו חווה בגין התייקרויות: הקבלן גם איים להפסיק את העבודה הקודמת שנמסרה לו. מתברר, שחרף קביעה זו של הוועדה, היא מסרה לקבלן א' כעבור ארבעה חודשים ב-17.8.83 ועל פי מכרז, את עבודות הניקיון בהיכל המשפט בתל אביב, בהיקף כספי באותה עת שהסתכם ב-9,150 ש"ח לשנה (\$163,400) כולל אחזקה; בפרוטוקול הוועדה מאוגוסט 1983 לא דובר על הדרישות והאיומים שגרמו לדחיית הצעתו של קבלן זה לגבי עבודות הניקיון בבית הדין האזורי לעבודה בתל אביב.

— במאי 1984 החליטה הוועדה למסור לקבלן א' גם את ביצוע עבודות הניקיון בבית הדין האזורי לעבודה בתל אביב על בסיס הצעתו בסך כ-1,306 ש"ח לשנה, אף שההצעה הזולה ביותר הייתה בסך 660 ש"ח לשנה; הנימוק לכך היה, שעבודתו של הקבלן שהגיש את הצעה הזולה ביותר

ושהועסק אז באותו בית דין, לא הייתה משביעת רצון. הביקורת העלתה, כי במועד קבלת ההחלטה – מאי 1984 – היו בתיק המכרז תלונות רבות כלפי קבלן א' באשר לרמה הירודה של עבודתו בהיכל המשפט בתל אביב ובמבנים אחרים, שבהם הועסק; אולם דבר זה לא הוזכר בפרוטוקול הוועדה על מסירת העבודה.

— כ-29 לאוגוסט 1985 החליטה הוועדה להמליץ על הארכת החוזה לגבי היכל המשפט, בעיקר בהסתמך על מכתבו של מנהל היכל המשפט מיולי 1985 אל סגן מנהל בתי המשפט, שבו נאמר, כי הקבלן עובד זה מספר שנים בניקיון ובשנה האחרונה כמעט שאין תלונות משמעותיות בקשר לעבודתו; אולם לביקורת התברר, שאכן היו תלונות כלפי הקבלן, שנכללו במכתבו של המנהל אליו ממארס 1985.

בתשובתה מנובמבר 1986 הסבירה הנהלת בתי המשפט, כי חל שיפור משמעותי ברמת הניקיון, בעקבות מכתבי התלונה של המנהל אל הקבלן, אולם עיון הביקורת בתיק המכרז העלה שהיו תלונות על הקבלן גם לאחר מכן כולל כאלה על שאינו מבצע עבודות אחזקה שנכללו בחוזה עמו.

— הביקורת העלתה, כי למרות התלונות הרבות כלפי קבלן א' נוכח, מעשרות חשבוניות בגין עבודות ניקיון בכל הארץ בסכום של כ-58,000 ש"ח, רק 89 ש"ח על ביצוע ניקיון ברמה ירודה.

קבלן ב': לקבלן ב' נמסרו בשנות כספים 1983 – 1985 עבודות ניקיון ב-11 מבנים בבאר שבע, על פי החלטה של הוועדה מיולי 1983, בהיקף כספי של 2,700 ש"ח לשנה (\$44,210 בקירוב).

— הביקורת העלתה, שכבר בתחילת העבודה היו תלונות רבות על מחסור בחומרי ניקוי ועל רמת הניקיון. למרות זאת הוארך תוקף החוזה עם הקבלן ביולי 1984 לשנה נוספת, וביולי 1985 נמסרו לו, על פי מכרז, גם עבודות ב-31 מבנים ברחבי הארץ בהיקף כספי התחלתי שהסתכם בכ-92,700 ש"ח לשנה.

הנהלת בתי המשפט הסבירה את הארכת החוזה למרות התלונות נגד הקבלן בכך, שפירסום מכרז היה גורם העלאת מחיר העבודות; אולם לביקורת נראה, כי דרך זו תוך התעלמות מרמת עבודתו של הקבלן אינה הדרך הרצויה להשגת חסכון בהוצאה.

— נוכח הנסיון השלילי עם קבלן ב', קבעה הוועדה שביחס למסירת העבודות הנוספות ב-31 מבנים ברחבי הארץ יש לדרוש ממנו הפקדת ערבות בסכום ניכר, מעל הנקבע במכרז (10% מסכום הצעתו לחודש עבודה), שיהיה בה כדי להרתיעו ממתן שירות שלא בהתאם לדרישות החוזה. התברר, שלמעשה סוכם על ידי בנא"מ, כי הכספים שיגיעו לקבלן במשך השנה ישמשו כערבות; יוצא, כי מקבלן ב' לא נתקבל למעשה כתב ערבות לגבי עבודות ניקיון בהיקף כספי ניכר.

— עוד התברר, שמעשרות חשבוניות על סך כולל של 39,000 ש"ח נוכו כ-1,600 ש"ח בגין רמת הניקיון הירודה וביצוע חלקי של עבודות.

קבלן ג': קבלן ג' זכה בעבודות ניקיון בבית המשפט העליון בירושלים במחיר 1,776 ש"ח לשנה (\$6,175) החל מ-1.8.84, על פי החלטת הוועדה מ-27.7.84. במכתב למנהל מחלקת בנא"מ ממאי 1985 התלונן המזכיר הראשי של אותו בית משפט על ירידה ניכרת ברמת השירות, העדרות מהעבודה וכן העסקת פועלים ללא אישור מוקדם של קצין הביטחון כנדרש.

— התברר, כי בעת שהועלו התלונות האמורות על קבלן ג', הוארך החוזה עמו לשנה נוספת החל מ-1.8.85.

— בתיקים שבהם עיינה הביקורת, היו תלונות רבות על העבודה הירודה, אך לא נמצאו דיווחים אם אמנם חל שיפור ברמת הניקיון כתוצאה מהטיפול בעקבות התלונות. כאשר לסדרי הפיקוח התברר, כי עוד באוקטובר 1984 פנה מנהל בתי המשפט לבנא"מ בכקשה שתפיק לקחים מהנאמר בדו"ח מבקר המדינה בעיקר לגבי עבודות מסוימות שלא בוצעו, אם כי נכללו בחווים עם קבלני ניקיון בבתי המשפט. באותה פנייה נאמר, שגם מנהל מחלקת ארגון ושיקופות (אוי"ש) נתבקש לעסוק בנושא הניקיון. לא נמצא המשך לטיפול בנושא זה ותוצאותיו.

התחשבות בגין שירותי טלפון

1. הטיפול בנושא שירותי טלפון מפוצל בין שתי יחידות: כנא"ם, שמטפלת בהזמנות ל"בזק" החברה הישראלית לתקשורת בע"מ (להלן - "בזק") בדבר התקנה, החלפה או העתקה של קווי טלפון במשרדים של הנהלת בתי המשפט, בבתי המשפט ובמעונות של שופטים ועובדים הזכאים לכך; ומינהל הכספים, הבודק ומאשר את החשבוניות של "בזק" (להלן - הרשימות) ומנהל את ההתחשבות הכספית עימה. ברשימות לחודשים יולי ואוגוסט 1986 נכללו 580 מנויים: 264 בירושלים; 190 בתל אביב; ו-126 בחיפה.

2. הביקורת בנושא זה כללה את דרכי המעקב והאישור של הרשימות והחשבוניות הבודדות שנתקבלו "מבזק" עבור התקופה אפריל 83 - מארס 86, לגבי קווי הטלפון של הנהלת בתי המשפט ובמעונות של שופטים, כולל אלה שפרשו לגמלאות; להלן הממצאים העיקריים:

— במועד הביקורת לא הייתה בידי הנהלת בתי המשפט רשימה מלאה ומעודכנת לקווי הטלפון שהותקנו במשרדיה, בבתי המשפט ובמעונות של שופטים או עובדים בכירים הזכאים לכך. במחלקת כנא"ם ומינהל הכספים נמצאו רשימות חלקיות בלבד; באחדות מהן לא היו רשומות הכתובות, שבהן הותקנו רבים מקווי הטלפון. במקרים אחדים הודיעה הנהלת בתי המשפט ל"בזק" על שינויי מען, אך זו לא ביצעה את השינוי והנהלת בתי המשפט לא העירה על כך ל"בזק". בעקבות הביקורת החלה הנהלת בתי המשפט בהכנת רשימה מעודכנת.

— ברשימות של "בזק" לגבי הנהלת בתי המשפט נכללו קווי טלפון שאינם שייכים לה ואפילו קווים פרטיים, והיא נשאה בהוצאותיהם; מתברר גם שלא הוקפד על בדיקת פירוט הרשימות.

— 15 קווי טלפון בירושלים, 7 בתל אביב ו-11 בחיפה, הותקנו בבתי משפט או בדירות של שופטים, אך "בזק" כללה אותם ברשימות שהתייחסו למשרד המשפטים. בגלל העדר רשימה כללית מעודכנת ופיקוח בלתי מספיק, לא גילתה הנהלת בתי המשפט את העדרם של קווים אלה מרשימותיה.

3. מרבית החשבוניות שנבדקו שולמו לאחר פיגור של ארבעה חודשים עד שנה, ולכן חייבה "בזק" את הנהלת בתי המשפט בריבית פיגורים.

מממצאי הביקורת עולה, כי היו תלונות רבות על רמת הניקיון בבתי המשפט וגם לא היה דיווח על הפיקוח כעניין זה. האמצעים שננקטו לשיפור המצב היו בלתי מספיקים ולא היה בהם כדי לשמש גורם שיחייב את הקבלנים להתייחס להתחייבויותיהם ברצינות הדרושה.

בתחום ההתחשבות בגין שירותי הטלפון נראה לביקורת, שיש צורך בקיום מעקב ופיקוח יעילים יותר לבדיקה ואישור החשבוניות של "בזק".